

زنان و فضاهای فرهنگی شهر

7 دی 1402

زنان و موزه در يك بستر اجتماعي شكل مي‌گیرد و این بستر، بستر قالب جامعه است.

در دهه‌های اخیر شاهد حضور پررنگ زنان در اجتماع هستیم و رشد قابل توجه میزان تحصیلات آنها، موفقیت‌های چشمگیر در عرصه‌های مختلف علمی، فرهنگی، ورزشی، اجتماعی و... گواه بر آن است که راه پر فراز و نشیب زنان فعال و آزادیخواه در تاریخ معاصر، دستاوردهای بزرگی را به ثمر رسانده است.

اما در میان روایت‌های تاریخی مردانه، فریاد بی‌صدای نیمه پنهان کنشگرانی که در همه دوره‌های تاریخی حضور داشتند مورد بی‌مهری پژوهشگران واقع شده و به نقش تاریخی بسیاری از زنان این سرزمین که در برهه‌های مختلف اثرگذاری قابل توجه داشتند کمتر توجه شده است.

از سال 1382 که خانه موزه دکتر معین و استاد امیرجاهد به عنوان اولین خانه موزه تهران به بهره‌برداری رسید تا به امروز خانه‌های بسیاری از مشاهیر ایران تبدیل به خانه موزه شدند، جای خالی مشاهیر زن پررنگ است.

موزه در کنار رسالت‌های تاریخی، فرهنگی، گردشگری و حتی سرگرمی، کارکردهای مهم آموزشی و اجتماعی نیز دارد. موزه‌ها را در جهان امروز به عنوان مهم‌ترین مدارس و بسترهای یادگیری می‌دانند که حضور و بازدید از آنها برای اقشار مختلف جامعه مثمرتر خواهد بود، به همین جهت این مراکز تبدیل به یکی از پارامترهای توسعه‌یافتگی شده‌اند. موضوعات موزه گسترده است و تقریباً در هر دسته‌بندی از اشخاص و چهره‌ها تا هنرهای معاصر و باستانی موزه‌هایی وجود دارد. اما در این بین جای خالی موزه‌های مرتبط با زنان تاثیرگذار و موضوعات زنانگی خصوصاً در کشور ایران خالی است. موزه‌هایی که می‌توانند الهام‌بخش زنان و دختران بسیاری شوند و به يك مركز فرهنگي مهم براي برگزاري رویدادهای حوزه زنان تبدیل شوند.

زنان و موزه در يك بستر اجتماعي شكل مي‌گیرد و این بستر، بستر قالب جامعه است. تحولات اجتماعی امروز بر ضرورت تغییر تفکر نشأت گرفته از نگاه سنتی به زنان است. امروز دیگر زن يك موضوعي نیست که دیگران حق ندارند از او مطلع شوند. خانه موزه‌ها فضاهای کالبدی برای نمایش بخشی از تاریخ يك ملت هستند.

بنابراین صرف حفظ خانه موزه‌ها، کمک به توسعه فضاهای فرهنگی يك جامعه و فراهم کردن زمینه‌های پژوهش، بررسی و نقد آرا و افکار و آثار اشخاص یا جریان‌ها است که خود قطعه‌ای از پازل فرهنگی گذشته یا معاصر يك ملت است.

خانه موزه‌ها بخشی از رسالت حفظ میراث فرهنگی يك جامعه برای آیندگان و تکثیر فضاهای فرهنگی يك جامعه است. در حال حاضر خانه‌ای با حیاط کوچک در انتهای کوچه تولدی دیگر در خیابان ولیعصر تهران که روزگاری فروغ فرخزاد شاعر پرآوازه معاصر ایران در آنجا می‌زیست در حال مرمت است اما

اینکه تا چه اندازه به فروغ فرخزاد در این خانه پرداخته شود هنوز جای سوال است.

در نزدیکی خانه فروغ فرخزاد، کمی بالاتر از خیابان مولوی در خیابان ولیعصر، خانه زیبا و پر نقش و نگار انیس الدوله قرار دارد که مدت‌هاست در اختیار اتحادیه گوشت است. زنی که در بیست سال پایانی سلطنت ناصرالدین شاه بدون آنکه عقد دائم شاه باشد بانوی اول و قدرتمندترین زن ایران بود.

خانه پروین اعتصامی، عمارتی بزرگ با حیاط شاه‌نشین و زیرزمینی زیبا در محله اودلاجان که البته دیگر از آن خانه بزرگ و اعیان‌نشین جز یک عمارت کوچک چیز دیگری نمانده است، چراکه بعد از تقسیم خانه به سه عمارت و خریداری آن توسط افراد مختلف، یک پلاک، بعد از تخریب و بازسازی مجدد امروز در اختیار کمیته ملی موزه‌ها (ایکوم) است.

خانه فخرالدوله در محله پیچ شمیران یکی از دیدنی‌ترین خانه‌های تاریخی تهران است که در دهه هشتاد به خانه مداحان تبدیل شد. خانه فخرالدوله خانه‌ای با حیاطی زیبا و یک ساختمان آجری است که در مرکز حیاط جا گرفته است. فخرالدوله زنی مقتدر و روشن‌فکر بود و برخلاف سنت‌های جامعه در دوره قاجار که زنان معمولاً در اندرونی بودند و کمتر فرصتی برای اثرگذاری پیدا می‌کردند، فخرالدوله از زنان اثرگذار دوران خود بود. او نخستین موسسه تاکسیرانی ایران را تاسیس کرد و همچنین در امور خیریه هم ید طولایی داشت.

ایران درودی نقاش، کارگردان، نویسنده، منتقد هنری و استاد برجسته دانشگاه که یکی از بزرگ‌ترین آرزوهایش راه‌اندازی موزه‌ای بود تا در آن بتواند آثارش را به نمایش بگذارد. برگزاری ۶۴ نمایشگاه انفرادی و شرکت در بیش از ۲۵۰ نمایشگاه گروهی در کشورهای اروپایی، ایران، مکزیک، ژاپن و آمریکا، انتشار مقالات و نقدهای تحقیقی و هنری در مطبوعات ایران، ایراد سخنرانی در مراکز فرهنگی و هنری دنیا، تهیه و کارگردانی بیش از ۸۰ فیلم مستند تلویزیونی از هنرمندان ایران و جهان و... حاصل بیش از ۶۰ سال فعالیت همه‌جانبه او در عرصه هنر معاصر ایران بود. فعالیت‌هایی که در کنار نشست و برخاست با بزرگانی چون آندره مالرو، سالوادور دالی، ژان کوکتو، آنتونیو رودریگز، احمد شاملو و... و بیان منحصر به فرد وی در نقاشی، او را به یکی از مهم‌ترین نقاشان ایران و جهان بدل کرد. او برای ساخت موزه‌اش، اموال خود را در فرانسه فروخت اما تا پایان عمر به دلیل موانع قانونی از انجام این کار بازماند و موزه‌اش ساخته نشد.

در این تبعیض جنسیتی حتی زنان تاثیرگذار در انقلاب و دفاع مقدس هم نادیده گرفته شدند، چراکه علاوه بر جمعیت ۶ هزار نفری زنان جانباز، نقش پررنگ زنان در عرصه‌های مختلف دفاع مقدس قابل چشم‌پوشی نیست و ضمن اینکه در بین خانه موزه شهدا نامی از زنان نیست، باغ موزه دفاع مقدس به عنوان پروژه فرهنگی بزرگ مقیاس نیز کاملاً مردانه روایت شده است. همه اینها، مثال‌های کوچکی از جای خالی زنان در فضای فرهنگی تهران و معرفی نقش آنها در تاریخ این کشور است. موضوع زنان یک کل است و حوزه‌های گسترده‌ای دارد که دارای شاخه‌های بسیار متنوعی است و متأسفانه به هیچ یک از آنها پرداخته نشده است.

آنچه نیاز داریم تبلور زنانگی و تجسم خواسته‌ها و رویای جامعه زن امروزی است تا ضمن وارد نمودن جریان حیات تاریخ فرهنگی شهر به مکان، دختران این سرزمین، زنانی را الگویی خود قرار دهند که نقش

موثري در تاريخ ايران داشته‌اند تا با شكل‌گيري وقايع و رخدادهاي جديدي در اين مكان‌ها كه خود موجد
خاطره‌هاي ديگري است باز مكان‌ها را معنادار و به معنای واقعي كلمه، ملموس كند.

*ميترا جلوداري/ اعتماد/5664